

Fast-Track Land Reform under granskning: en lokalt förändrad jordbruksutveckling?

En kvalitativ studie av jordbrukseffekterna av 2001 års
landreform i Zimbabwe

Abstract

This thesis is an analysis of Fast-Track Land Reform Programme's effects on Zimbabwe's Agricultural Development. The Land Reform was institutionalized in 2001 as a state-based strategy to allocate property rights of land from the population minority to the population majority, which resulted in a bimodal resettlement-design of smallholder and stakeholder land-rights.

The empirics has been analyzed with dimensions of a bottom-up approach; commonly found in theories of Alternative Development. The basic aim is to analyze how the agricultural production developed since the institutionalization of Fast-Track in 2001, and if the reform has underpinned a decentralized agricultural production.

The results are somehow vague, but there is an overall evidence of a small-holder advantage when it comes to local production and marketization, because of a generally greater sparing from the macro-economic crisis the country went through up until recent date. There is also empirical findings of an agricultural diversification of native-cultivated crops and small-holders cultivator incentives, which according to used theory assumes a greater self-reliance for the population of Zimbabwe.

Nyckelord: Fast-Track Land Reform Program (FTLRP); "bottom-up" ansats; produktionsdelaktighet; oberoende; självförsörjning

Antal ord: 9890

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte	2
1.1.1 Frågeställningar	2
1.1.2 Disposition	3
1.2 Historisk bakgrund	3
1.2.1 Omfördelningen av land till A1- och A2-marker	4
1.2.2 Syftet med omfördelningen	5
2. Teori	7
2.1 Alternativ utvecklingsstrategi	7
2.2 Dimensioner för jordbruksutveckling underifrån	9
2.2.1 En fortsatt översyn av landägande genom indirekta former	9
2.2.2 Lokala institutioner och statliga subventioner	9
2.2.3 Självförsörjning och produktionsdelaktighet	10
2.3 Tidigare forskning	11
3. Metod	12
3.1 Fallstudiemetod	12
3.1.1 Operationalisering	13
3.1.2 Empiriskt material	14
4. Analys	16
4.1 En fortsatt översyn av landägande genom indirekta former	
4.1.1 Fördelningen av land i Zimbabwe 2002-2008	16
4.1.2 Fördelningen av land i Zimbabwe 2009-2015	17
4.2 Lokala institutioner och statliga subventioner	
4.2.1 Lokala jordbruksinvesteringar 2002-2008	18
4.2.2 Lokala jordbruksinvesteringar 2009-2015	20

4.3 Självförsörjning och produktionsdelaktighet	
4.3.1 Egenkontroll bland markägare 2002-2008	22
4.3.2 Egenkontroll bland markägare 2009-2015	24
5. Resultat	26
5.1 Slutsats	28
6. Källförteckning	30

1 Inledning

Få landreformer har omtalats så mycket som Fast-Track Land Reform Programme i Zimbabwe. Landreformen institutionaliserades 2001 av landets nuvarande regering Zanu-PF utifrån en motivering om att återta de äganderätter av mark som sedan kolonialtiden varit i den vita minoritetsbosättarens ägor (Potter, Binns 2004:434). Återtagandet skulle tillförsäkra den inhemska majoritetsbefolkningen produktionsdelaktighet och socioekonomisk självförsörjning, eftersom att dessa sedan kolonialtiden hade segregrats till följd av minoritetsbosättarnas styrande jordbruksproduktion (Matondi 2012:117).

I den internationella diskursen har reformen burit med sig en moralisk dimension, och de våldsamma lösningar som den snabba landreformerings innebar har ifrågasatts och erhållit svindlande kritik. Från år 1998 då ockupationen av bosättarmarken informellt initierades, till det att programmet nådde sin kulmen år 2002 (med regeringens formella godkännande år 2001), hade 90 procent av marken återtagits och omfördelats till i huvudsak 127000 småskaliga så kallade A1-hushåll, men också 8000 medelskaliga så kallade A2-jordbruk. Den intensiva processen blev våldsam och hade i vissa fall en dödlig utgång. Den mediala nyhetsrapporteringen var omfattande och Zanu-PF blev uthängd som en korrumpad statsmakt vilket resulterade i att Zimbabwe försattes under internationell bojkott (Moyo, Yeros 2004:187ff).

Jordbrukseffekterna sedan Fast-Track Land Reform Programme (hädanefter FTLRP) är empiriskt tvetydiga. Samtidigt som en betydligt större befolkningsandel har kommit den bördiga marken till del så har befolkningen systematiskt utsatts för makroekonomiska prövningar. Landet drabbades av hyperinflation, vilket försatte landets centralbank i konkurs mellan åren 2006-2008, och regeringen har alltså sedan landreformen erhållit riktade sanktioner från majoriteten av det internationella samfundet, med framförallt EU, Storbritannien och USA [se exempelvis ZDERA:2001] som drivande aktörer (Hanlon et al 2013:14).

Sedan 2010-talets början befinner sig Zimbabwe dock i en makroekonomisk återhämtningsprocess, och det är därför först nu som Zimbabwes framtid blygsamt kan utrönas, och synliggöra vilka effekter FTLRP har fört med sig på landets jordbruksutveckling [se Matondi 2012; Hanlon et al 2013; Nyawo 2014; Moyo 2011etcetera].

1.1 Syfte

Syftet med denna undersökning är att få en uppfattning om FTLRPs effekter på Zimbabwes jordbruksutveckling. Detta görs genom att analysera empirin av Zimbabwes postreformatöriska jordbruksutveckling i förhållande till FTLRPs implementeringssyfte. Först i förhållande till varför FTLRP institutionaliserades torde det gå att dra slutsatser om hållbarheten i FTLRP som landreformatörisk lösning på Zimbabwes historiskt segregerade fördelningspolitik.

Jag kommer analysera effekterna genom utvecklingsstrategiska dimensioner som tillåter sådana ”snabba lösningar” som Fast – Track innebar men som samtidigt fastställer vilka fortsatta förändringsåtgärder som måste gälla för att FTLRP som institution ska framstå som bärkraftig.

Kan empirin om FTLRP förankras i de utvecklingsstrategiska dimensionerna av decentraliserad jordbruksutveckling så innebär detta att teorins användningsområde har utvidgats. Det torde möjliggöra för nytänkande och en alternativ förståelse till landreformer i avkoloniserade länder liksom i andra fall av socio-ekonomisk fördelningsproblematik.

1.1.1 Frågeställningar

Vad har landomfördelningen efter FTLRP haft för effekter på Zimbabwes jordbruksutveckling?

Har den postreformatöriska jordbruksutvecklingen inneburit en större produktionsdelaktighet för Zimbabwes befolkning?

Finns det skillnader i jordbruksutvecklingen mellan småskaligt markägande och medelskaligt markägande?

1.1.2 Disposition

Återstående del av kapitel ett ger en historisk tillbakablick av de avtal som kom att leda till Zimbabwes självständighet och hur landfördelningen såg ut innan FTLRP. Den historiska bakgrunden följs av en empirisk förklaring till hur mark har kategoriserats i samband med FTLRP samt till vad som förklaras ha utgjort syftet med omfördelningen under FTLRP.

I kapitel två ställs syftet i relation till teoretiska dimensioner, som har utkristalliserats med hjälp av teorier om alternativ utvecklingsstrategi. Här inom presenteras också tidigare forskning.

Dimensionerna operationaliseras sedan i kapitel tre, där metoden som legat till grund för denna undersökning återfinns. Fallstudiemetod presenteras givet mitt val av fall och valet av dimensioner som analysverktyg motiveras. Kapitlet avslutas med en underrubrik av det empiriska material som har använts i min analys.

Kapitel fyra består av den empiriska analysen.

I kapitel fem redogörs för ett sammanställt resultat som preciserar de postreformatoriska effekterna på Zimbabwes jordbruksutveckling, följt av slutsats.

1.2 Historisk bakgrund

Zimbabwes koloniala historia har utgjorts av en komplex konflikt mellan kolonialmakten Storbritannien och de vita bosättare som kom att överta landets jordbruksproduktion och som följd kunde genomföra en internalisering av landets ekonomi. Detta resulterade i att Zimbabwe; då under namnet Södra Rhodesia, fick självstyre från den brittiska kronan år 1923. Vad som då institutionaliserades var en segregationspolitik som fördrev den svarta majoritetsbefolkningen från den mest bördiga jordbruksmarken till de mest marginaliserade (Moyo, Yeros 2004:4,5). Segregationspolitiken nådde sin kulmen år 1965 då den svarta majoritetsbefolkningen mobiliserats, och våldsamma konflikter befolkningen emellan utbröt (Zimbabwe Legal Information Institute 2013:6).

När landet år 1979 kom att börja sin självständighetsprocess var samtliga tre parter av Storbritannien, Rhodesias dåvarande regering samt krigsveteranerna för den svarta majoritetsbefolkningen representerade, och undertecknade vad som kom att kallas ”The Lancaster House Agreement” (ibid.:1,2). Året därpå, 1980, blev Zimbabwe självständigt; Zanu-PF tog statsmakten genom folkomröstning och Robert Mugabe, närvarande vid Lancaster House Agreement och ledare för Patriotisk Front (PF), blev landets nya president (Moyo, Yeros 2004:6,7).

Med Lancaster House Agreement följde en konstitutionell överenskommelse om en ”willing-buyer, willing-seller” princip som basis av landägarbyte, och som enligt avtalet skulle komma att råda fram till år 1990. Principen innebar att staten övertog mark från frivilligt säljande markägare till ett pris motsvarande marknadsvärdet. Vid principens institutionaliserande stod tre procent av landets vita minoritetsbefolkning för två tredjedelar av landets totala bruttonationalinkomst (GNI), och den svarta majoritetsbefolkningen för resterande del. Dessa tre procent hade vid denna tid äganderätt till 39 procent av landets totala markareal (Moyo, Yeros 2004:8).

Vid 1990-års utgång av ”willing-buyer willing-seller” principen hade omfördelningen av land genomgått en knappt märkbar förändring. Sammantaget hade uppskattningsvis tio procent av landets totala markareal omfördelats till statens ägor (Moyo, Yeros 2004:10), vilket motsvarade 42 procent av principens förväntade resultat (Potter, Binns et al 2004:454). Upp emot en tredjedel av bosättningsmarken stod dessutom obrukbar (Matondi, Dekker 2011:10). Samtidigt steg arbetslösheten kraftigt och eftersom att Zimbabwes nya nationsbygge var överbelånat så ålades internationella krav om ekonomiskt strukturella anpassningsprogram (ESAP) parallellt med denna period (Kapoor, Mugwara et al 1997:2,3). Den svarta majoritetsbefolkningen försattes i ökad fattigdom, varvid ett uppror och ockupering av kommersiell minoritetsägd mark initierades år 1998 under ledning av före detta krigsveteraner (vad som har kommit att kallas Ockupation *jambanja*). Två år senare hade ockuperingen nått våldsamma proportioner, och Zanu PF; angelägna om att behålla sin majoritetsvalda regeringsposition, förbisåg internationella uppmaningar om demokratisk lösning, och institutionaliserade markockupationen genom en ”snabb lösning”- reformering av ”willing-buyer willing-seller” principen år 2001 (Matondi 2012:20ff).

1.2.1 FTLRP – omfördelningen av land till A1- och A2-marker

Innan markockupationen tog sin början upptog storskaligt vinstdrivande jordbruk 29 procent av landets totala markareal. I samband med FTLRP hade denna andel omfördelats till i huvudsak A1 – och A2 marker (den så kallade ”Tier-modellen” förekommer ovidkommande).

Med A1-ägandeskap syftas mark som är definierat som småskaligt. Ett sådant baseras på en produktion som till största delen utgör självförsörjning, och som administreras via staten. Statligt officiella siffror från 2009 visar på att 2288 storskaliga jordbruk har omfördelats till ägandeskap enligt A1-modell (Matondi, Dekker 2011:6, figur 2.1), och att 145 775 småskaliga jordbruk har fått äganderätter härigenom (ibid.:7, figur 2.2). I genomsnitt innebär varje ägandebyte från ett

storskaligt jordbruk en omfördelning till 40 småskaligt ägda jordbruk om sex hektar var (Hanlon et al 2013:9).

A2-ägandeskapet är en äganderätt utifrån ett kommersiellt syfte, vari medelstora och storskaliga jordbruk innefattas. 16386 familjer beräknas från samma siffror år 2009 ha ägandeskap enligt denna definition (Matondi, Dekker 2011:7, figur 2.2), och 2295 jordbruk beräknas ha omfördelats. Intentionen med omfördelningen av A2-modellen anges vara att öka ursprungsbefolkningens deltagande i den öppna marknaden (Matondi, Dekker 2011:7) och ägandeskapet har därför utgjorts av ett kriteriekrav om agro-teknologiska investeringar (Hanlon et al 2013:138ff).

Cirka 300 jordbruk från det forna Rhodesia beräknas kvarstå utan något ägarbyte (ibid.:7, figur 2.2).

1.2.2 Syftet med omfördelningen

Det ges framförallt två överlappande förklaringar till varför FTLRP implementerades, som båda belyser behovet av distributiv rättvisa till följd av skev fördelning av land;

Land omfördelades primärt som ett sätt att minska densiteten bland den ruralt fördrivna majoritetsbefolkningen. Innan FTLRPs implementering innebar den höga densiteten i dessa områden ett hinder för produktion och marken kom med tiden att bli alltmer obrukbar. Denna så kallade ”push”-faktor, gjorde att majoritetsbefolkningen självmant ansökte om allokerat land i samband med FTLRP eftersom ”pull”-faktorn på förhand var given – den omfördelade marken var fortfarande brukbar; ett byte innebar tillgång till fertilare mark som därför också var mer produktionssäker (Hanlon et al 2013:116).

Men land omfördelades också som en statlig strategi för att överse en jämn fördelning av landets jordbruksproduktion. Landallokeringen förklaras ha varit ett politiskt medel för staten att balansera olika produktionsintressen (Matondi 2012:52). Det fanns ett statligt intresse av en kommersiellt växande samhällsklass bland den inhemska majoritetsbefolkningen och omfördelningen blev sålunda en för majoriteten riktad allokeringsstrategi för att säkerställa ett sådant intresse (Matondi 2012:116ff).

Vad som i detta framkommer är (rätten till-) land som en högst avgörande säkerhetsaspekt för att tillförsäkra en nation suveränitet till följd av självständighet (Matondi 2012:134). Detta gäller i synnerhet Zimbabwe. Till skillnad från de självständighetsrörelser som förekom i avkolonialiseringen av Zimbabwes grannländer kom krigsveteranerna som utgjorde Patriotisk Front (PF) från ruralt fördrivna områden. Självständighetsrörelserna som tog form i exempelvis Sydafrika och Mocambique växte båda fram ur urbant centraliserade områden, och

utifrån en segregationspolitik som snarare fördrev ursprungsbefolkningen till den urbana slummen (så kallade *townships*) (Hanlon et al 2013:12).

Dessa två förklaringar till vad som frambringade FTLRP som landreformatorisk lösning, har i sin tur resulterat i en externt förhårdnad retorik, vari statsmakten menar att landets suveränitet är och förblir oberoende andra nationer (Hanlon et al 2013:216). Intentionen har i makroavseenden varit att operationalisera ekonomin bortom det påtagligt koloniala arvet. Utifrån Zimbabwes historiska kontext har detta likställts med en utjämnad nationalisering av ekonomin, där det har tagits ett medvetet avstamp från den neoliberala världshandeln (Moyo, Yeros 2007:105ff).

Det har spekulerats mycket i andra avsikter än de som regeringen förklarade vara syftet med FTLRP. De krigsveteraner som deltog i självständighetskampen hade i samband med självständigheten blivit lovade kompensation av regeringen, och markockupationen blev därför ett medel för att försäkra denna kompensation. Det hela innebar en statlig legitimitetskris som växte i takt med markockupationens fortskridande mellan åren 1998-2000. Att FTLRP institutionaliserades i annalkandet av ett nationellt val (år 2002) är därför ingen tillfällighet, utan kan tvärtemot förstås som en utgjord försäkran till fortsatt partipolitisk identifiering mellan statsmakten och dess invånare (Moyo, Yeros 2004:22ff).

2 Teori

Centrala delar av FTLRPs omfördelningssyfte kan tolkas ingå i det teoretiska ramverket av den alternativa utvecklingsstrategin. Alternativ utvecklingsstrategi är en skolbildning med flera teoretiska ansatser representerade (Potter, Binns et al 2004:114) men som i huvudsak sätter fokus på ett lands jordbrukssektor i underblåsandet av socio-ekonomisk utveckling (Brohman 1997:345). Det handlar om statligt antagna strategier som decentraliserar ett lands makroekonomi från landets centraliserade industrisektor till landets perifera jordbrukssektor och tvärtemot en västerländsk idéföreställning av "top-down", proklamerar för en stratifierad utveckling av "bottom-up" (Potter, Binns 2004:115).

I detta kapitel kommer jag att likställa FTLRPs omfördelningssyfte med den alternativa utvecklingsstrategin och teorier om "bottom-up" med ett för undersökningens ändamål att analysera effekterna av FTLRP på Zimbabwes jordbruksutveckling. Det sker genom en utmejsling av tre dimensioner, som sammantagna utgör essentiella delar för att fallet FTLRP ska medföra bärkraftiga effekter i enlighet med reformen.

Kapitlet inleds med en positionering av den alternativa utvecklingsstrategin som syftar till att sätta ramverket i relation till andra utvecklingsteorier.

Därefter utmejslas dimensionerna, som sen fungerar analysenheter i min empiriska analys.

Kapitlet avslutas i en rubrik av tidigare forskning.

2.1 Den alternativa utvecklingsstrategin

Den alternativa utvecklingsstrategin har sedan 1970-talets mitt klassificerats som en kritisk motpol gentemot den klassiskt traditionella skolan där ekonomisk tillväxt betraktas som enda utvecklingsmått i avgörandet av ett lands välfärd. Den alternativa utvecklingsstrategin menar att "en annan", lokal, utveckling är möjlig – och nödvändig – för att befolkningar i utvecklingsländer ska tillförsäkra sig skälig levnadsstandard. Koncentrationen förskjuts från universellt vedertagna välfärdsåtgärder till ekonomisk tillväxt till variabler som självförsörjning och oberoende. Oberoende handlar i sin tur om valet av interna förändringsåtgärder

framför externa. Interna förändringsåtgärder förstås utifrån en logik av ”bottom-up” som verkar relationellt ansatsen av ”top-down” (Potter, Binns 2004:114).

”Top-down” är kärnan av den klassiskt traditionella skolan vari en nation tillskrivs en fundamental strävan efter att moderniseras. Här fungerar västvärldens industrialisering som ett föregångsexempel, där välfärden av ett lands jordbrukssektor tillförsäkras genom välfärden av landets industrisektor. Detta innebär att ekonomisk tillväxt enligt teorin tar sin grund i industriella områden med målet att likt en nedsippningseffekt (”trickle-down”) spilla över på icke-industriella områden (Potter, Binns 2004:89).

Vad som sedermera innefattar en ansats av ”bottom-up” är en omvänd sambandsriktning. Rurala befolkningar uppmanas till en lokal diversifiering av jordbruksproduktionen för att kunna underminera den eftersatthet som idéföreställningen om ”trickle-down” från urban till rural sektor på många håll har medfört (Potter, Binns et al 2004:410) Empowerment och ”indigenisering” fungerar som honnörsbegrepp i vilket befolkningen i utvecklingsländer uppmanas ta tillbaka den socio-politiska rätten över sina liv – och såtillvida frångå externa krav och förväntningar (Brohman 1997:345).

Alternativ utvecklingsstrategi tar sin fundamentala grund från ett världssystem som är orättvist fördelat, hierarkiskt, och ogynnsamt för majoriteten. Det förutsätter en kollektiv och holistisk världsbild utifrån en övertygelse om att fördelningsåtskillnaden sker mellan olika samhällsgrupperingar (exempelvis folkgrupper), snarare än mellan enskilda individer. Det gör alternativ utvecklingsstrategi till en förgrening av teorier om Radikal politisk ekonomi (där beroendeskolan och neo-Marxismen inberäknas). Men samtidigt tar teorin avstånd från den radikala politiska ekonomins epistemologiska objektivism (Potter, Binns et al 2004:83,figur 3.2), och har med detta kritiserats för att vara romantiskt framställd. Den alternativa utvecklingsstrategin avfärdar kritiken med att det inte finns ett givet svar på hur utveckling initieras. De variabler som främjar utveckling måste förstås som kontextmässigt olika, och byggandes på lokala åtgärdsmechanismer (Potter, Binns et al 2004:119ff). Det gör att alternativ utvecklingsstrategi inte förstår utvecklingsvariabler som något ömsesidigt uteslutande - exempelvis att utveckling möjliggörs genom *antingen* jordbrukssektor *eller* industrisektor (Brohman 1997:329/Stöhr (1981) ur Potter, Binns et al 2004:115). Däremot är utveckling något kontradiktoriskt, eftersom utveckling rimligen tar sitt skede från någon av de båda, vilket gör att båda inte kan vara sanna givet ett och samma fall (Beckman 2007:59).

2.2 Dimensioner för jordbruksutveckling underifrån

Med implementeringen av FTLRP framgår att FTLRP har fungerat som en allokeringstrategi från fördriven mark till brukbar mark (Matondi 2012:116ff). För att en sådan omfördelning ska medföra bärkraftiga effekter och leda till decentraliserad jordbruksutveckling, krävs uppfyllandet av följande tre (3) uppställda dimensioner (tillhandahållna från Walter Stöhr (1981) samt John Brohman (1997), båda ansedda förespråkare av bottom-up ansatsen för alternativ utveckling):

2.2.1 En fortsatt översyn av landäggande genom indirekta former

För att landreform ska kunna leda till effekter av självförsörjning krävs det förändringsmekanismer som stimulerar en fortsatthet av de direkta landtillgångar som omfördelningen har medfört (Potter, Binns et al 2004:453). Omfördelningen får inte vara ensidigt riktad eller förspänd. Det innebär att alla samhällsgrupper ska tillges möjlighet till äganderätt och inte endast ett fåtal. Så även kvinnor, som genom distributiv rättvisa får en naturligt upphöjd roll. Med äganderätten ska kvinnan få samma stöd som mannen till att förbättra produktionen över sin mark (Brohman 1997:281).

Efter initialt landreformatoriskt skede ska det möjliggöras för fler att få äganderätter genom fortlöpande processer. Detta innebär en utjämningspolitik som ämnar skapa en jämn produktionsfördelning ägandeskapen emellan, och där fortsatta åtgärds mekanismer sätts in för att försäkra en rättvis fördelning. Det kan handla om att samma ägare expanderar sin mark efter ökad produktion. Men det kan också handla om att nya ägandeskap tilldelas de som på förhand har innovativa och teknologiska lösningar för marken i fråga. Sådana lösningar får inte enbart baseras på tillgången till kapital (Brohman 1997:211ff).

2.2.2 Lokala institutioner och statliga subventioner

Efter en landomfördelning krävs det fortsatta statliga förändringsåtgärder som uppmuntrar den nya markägaren till produktion. Det kan gälla statliga subventioner som på nationell eller regional nivå förser hushållet med de investeringar som krävs, exempelvis med bekämpningsmedel och konstgödning, men också med finansiella lån för agrara investeringar (Potter, Binns et al 2004:454). Det krävs också en

implementering av lokala institutioner som bistår individuell småskalighet inom regionen såväl som sammanför den. Exemplifierat kan det handla om ett utökat samarbete mellan olika typer av jordbruksskalor, som skapar länkar mellan de olika produktionsleden och därmed undergräver småskalig produktionsstimulans (Brohman 1997:329ff). Landägaren uppmuntras då till en lokal produktion genom delaktigheten i sitt lokala område. Lokalt etablerade landinstitutioner är en nödvändighet för att skapa trygghet bland de nytillträdde markägarna, och trygghet fungerar i sin tur som ett grundläggande incitament för fortsatta satsningar och investeringar (Potter, Binns et al 2004:466).

2.2.3 Självförsörjning och produktionsdelaktighet

Nya produktionsformer, som exempelvis decentralisering och kollektivisering, leder till en ökad delaktighet bland markägarna. Det ger markägaren en större möjlighet att påverka och påverkas i sin omgivande kontext, vilket också skapar möjlighet till kontroll över sin socioekonomiska situation. På individnivå förklaras detta i termer av ”empowerment” – det handlar om att den deltagande individen ska återta sin egen rätt av något som har gått förlorat. En process av ”empowerment” är därför alltid ytterst kontextavgörande beroende på vad som har gått förlorat, men samtidigt är den mångfasetterad. Det krävs en lokaldesignad utveckling i intellektuella, sociala, traditionella, kulturella, teknologiska och moraliska avseenden, för att endast föregå med fåtalet exempel (Brohman 1997:345). Det krävs också samhälleliga incitament för att delaktighet ska kunna företas av individen. Det kan handla om pull-faktorer som förenar individen till sitt samhälle. Utifrån gemensamma ståndpunkter individ och samhälle emellan skapas också gemensamma förutsättningar och volontära handlingar (Brohman 1997:346). I politioekonomiska termer kan vad som beskrivs som ”empowerment” på individnivå likställas med en ”indigenisering” på makronivå. Det innebär att historiskt diskriminerade populationer återtar sin rätt från de externa sociokulturella krafter som har fungerat i grunden avgörande deras diskrimination. Det koloniala världsarvet är ett typexempel på en sådan extern kraft, som genom sin penetrering förändrade levnadsmönster och subjektiva självbilder hos stora delar av mänskligheten (Brohman:337ff).

En avgörande del av självförsörjning är matsuveränitet – maten ska säkras för den lokala befolkningen genom en intern jordbruksstimulans som krediterar lantbrukare till inhemsk produktion (viacampesina.org/). Men självförsörjning innebär något fundamentalt mer än säkrad brödföda. Utifrån kriterier av ”empowerment” kan det förstås som implementering av ett levnadssystem som har anpassats till befolkningens sociokulturella förutsättningar och förhållanden (Brohman 1997:325).

2.3 Tidigare forskning

Det har forskats mycket om decentraliserad jordbruksutveckling inom den afrikanska kontexten (såväl som utom den), framförallt sett till de afrikanska nationernas avkoloniseringar. Till majoriteten inträffade dessa i samtid med den alternativa utvecklingsstrategins uppkomstperiod (Parnwell 2008:111). Jag tror därför det kan vara trovärdigt att relatera denna undersökning till andra nationers avkoloniseringsprocesser i Zimbabwe närområde eftersom det till mångt går att finna likartigheter i processernas kontexter. Som resultat av minoritetsbosättarnas självstyre från den brittiska kronan (se till rubrik 1.2, historisk bakgrund) blev Zimbabwe självständigt sent i förhållande till andra afrikanska nationer, och liknande statsledda stötar som FTLRP går därför att finna genom en tillbakablick i den afrikanska avkoloniseringskontexten.

Den kanske mest övergripande forskningen ur den alternativa utvecklingsstrategin är projektet *Ujamaa* som initierades i Tanzanias landsbygd av president Julius Nyerere i samband med Tanzanias självständighet år 1962. Det var ett statligt experiment av den förda jordbrukspolitikerna som syftade till att främja kollektivisering (så kallad ”*villagisation*”) och minskad klasspolarisering på den tanzaniska landsbygden (Huizer 1973:202ff). Ansatsen har förklarats implementerats underifrån eftersom den riktades till de längst ned i samhällshierarkin, och har därför varit ett tacksamt fall för undersökning inom den alternativa utvecklingsstrategin (Parnwell 2008:112).

I vår samtid har bland andra A. S Norman och L. Massoi (2010) undersökt möjligheten till ett gräsrotsbaserat beslutsfattande i ett decentraliseringsprojekt som har tagit form i Dodoma-distriktet i Tanzania. Genom att använda teorier om decentraliserad jordbruksutveckling utmejslar de fyra dimensioner som genom enkätundersökningar fungerar vägledande för att fastställa förekomsten av gräsrotspåverkan i policyprocessers planeringsfaser. Resultatet visade att gräsrotprioriterade åtgärder var eftersatta men att de egenförda incitament som förekommer på individnivå har underbyggt ett större deltagande (Norman, Massoi 2010:319ff).

Tsakani Ngomane har i sin undersökning av extensioner av mark i Sydafrika (2004) undersökt faktorer avgörande för småskaliga innovationsincitament och om studiet av sådana incitament har förefallits ha negerats till förmån för storskalighet och agro-teknologiska investeringar. Han sätter fallet av sydafrikanska landextensioner i relation till en alternativ jordbruksutveckling och finner att behovet av kunskapsbaserade småskalighetsinvesteringar fortfarande är avgörande en decentraliserad jordbruksutveckling. Hans slutsats är att teknokratiska lösningar för den afrikanska jordbruksutvecklingen är något som måste implementeras inifrån och inte genom externa drivkrafter (Ngomane 2004:8ff).

3 Metod

De dimensioner för jordbruksutveckling som har utmejslats i kapitlet av teori kommer att operationaliseras i detta metodkapitel. Kapitlet tar sin avspark i fallstudiemetod och vilka implikationer som uppkommit i undersökningen givet mitt val av fall. Sedan följer en underrubrik av operationalisering som konkretiserar analysupplägget med hjälp av två postreformatoriska tidsperioder (jämförelsepunkter). Kapitlet avslutas med en rubrik av empiriskt material där det redogörs för vilka källkritiska krav som har framkommit i FTLRP som enskilt fall.

3.1 Fallstudiemetod

Undersökningen är en genomgående kvalitativ analys där FTLRP i Zimbabwe utgör ”fallet”. Ett viktigt klagörande här är studiet av effekt givet intention (vad som förklaras ha utgjort syftet med omfördelningen), vilket gör att den sistnämnda har analyserats genom en aktörscentrering (Bergström, Boréus 2001:172). Effekterna kommer att analyseras utifrån en idécentrering om jordbruksutveckling givet den använda teorin. Begrepp som självförsörjning och produktionsdelaktighet återfinns i denna teori och kan tolkas stämma överens med hur mitt empiriska material rent deskriptivt förklarar FTLRPs implementeringssyfte. Sådillvida beräknar jag mig kunna utvärdera förhållandet mellan intention och effekt för att därigenom kunna säga *något* om FTLRPs jordbrukseffekter (Beckman 2007:71ff). Med detta avser jag förflytta tyngdpunkten från aktör till idé. Det handlar om att uppskatta FTLRPs jordbrukseffekter genom att jämföra utfallet av FLTRP – den empiriska analysen – med på förhand uppställda dimensioner som fastställer bärkraftigheten i FTLRPs syfte (Bergström, Boréus 2000:155).

För att göra en jordbruksproduktivitet från befolkningsminoritet till befolkningsmajoritet mätbar genom alternativ utvecklingsstrategi har jag tagit dimensionerna av en fortsatt rättvis fördelning av land; förekomsten av lokala institutioner och statliga subventioner; samt självständighet och produktionsdelaktighet till min hjälp. De fungerar alla som teoretiska förutsättningar för att en decentraliserad jordbruksutveckling ska komma till stånd [jämf. Brohman 1997/Potter, Binns 2004]. Dimensionerna är valda efter variation, vilket har gjorts för att få heltäckande analysenheter (Beckman 2007:26) och för att stärka den analytiska reliabiliteten. Detta eftersom teorin av alternativ

utvecklingsstrategi har ett brett användningsområde och det förklaras inte nämnvärt hur en alternativ ansats av ”bottom-up” baserad decentralisering ter sig uttryckt (Brohman 1997:328ff). Ett utmejslande av dimensioner framkommer därför vara närmare till hands min undersökning än idealtyper som framstår för renodlade givet min valda teori (Bergström, Boréus 2000:171). Den alternativa utvecklingsstrategin tillåter att flertalet variabler faller inom samma analysenhet (dimension) - exempelvis *produktionsdeltagande* och *indigenisering*, som inte självklart hade fungerat samställda i andra fall.

Det empiriska material av socioekonomisk fördelningsproblematik som föreligger fallet FTLRP (se till rubrik 1.2, historisk bakgrund) visar på en kontextbundenhet som begränsar undersökningens resultat till att ”endast” kunna generaliseras teoretiskt. Detta eftersom att det finns en risk för så kallad ”conceptual stretching”; att de empiriska detaljer som framkommer i mitt specifika fall generaliseras i tron att dessa är typexempel för alla fall av landreform, och att kontexten av FTLRP därmed bortses (Teorell, Svensson 2013:237ff).

3.1.1 Operationalisering

Undersökningen är en effektanalys som utifrån en partiellt förklarande uppsättning frågeställningar ämnar svara för effekterna av FTLRP som specifikt fall (Teorell, Svensson 2013:27). För att kunna göra detta på ett trovärdigt sätt ämnar jag söka förhållande mellan premiss och slutsats (här likvärdigt intention och effekt) vilket möjliggör fastställandet av effekterna på Zimbabwes postreformatoriska jordbruksutveckling (Beckman 2007:58,59).

Utöver teoretiskt förankrade dimensioner av decentraliserad jordbruksutveckling som analysenheter kommer jag ta mig hjälp av två tidsperioder som jämförelsepunkter och dessa återfinns i alla tre dimensioner. Dessa tidsperioder har preciserats ur det empiriska förmaterial som har framkommit ur FTLRP och har gjorts utifrån avsikten att låta det empiriska materialet tala för sig själv. Det finns en risk med att dimensionerna uppställda utefter alternativ utvecklingsstrategi inte kan betraktas som ömsesidigt uteslutande, framförallt sett till den långa tidsperiod som nu utgör FTLRP som post-implementerad (Bergström, Boréus 2000:170). Reformen förklarades realiserad år 2002 (Moyo, Yeros 2004:187ff), och jämförelsepunkterna är såtillvida strategiskt uppdelade för att finna komparativa skillnader av landets jordbruksutveckling i de femton år som snart har gått. År 2002 är det första året för jämförelse, bland annat eftersom att det hölls ett nationellt val detta år (se till avsnittsrubrik 1.2.1). Det innebär att tiden innan valet kan ha påverkat utfallet av landägandeskap i större utsträckning än påverkan i eftervalstider. Nästkommande val kom att hållas år 2008 (zesn.org). Åren däremellan ger en första jämförelsepunkt av sju år. Den andra jämförelsepunkten är

givet den första förlagd till åren 2009-2015, och tar därför också avspark från en eftervalstid.

Med den analytiska strukturen av jämförelsepunkter är förhoppningen att kunna isolera framkomna effekter på landets jordbruksutveckling som inte omfördelningen av FTLRP har orsakat. Sådana effekter kan exempelvis gälla de internationella sanktioner som riktades mot statsmakten och/eller krav om ekonomiskt strukturella anpassningsprogram (ESAP) som parallellt liberaliserade landets ekonomi (Hanlon et al 2013:67ff). Ett antagande om att sådana faktorer har fungerat kontraproduktivt för en decentraliserad jordbruksutveckling är bedömt som rimligt, likaså att sådana faktorer hade inverkat på liknande sätt i andra val av fall (Teorell, Svensson 2013:243ff). Därför har dessa faktorer frångåtts analysen.

3.1.2 Empiriskt material

Det empiriska materialet till grund för analys är sekundärmaterial valt efter krav om centralitet (rumsenlighet) och samtidighet (Teorell, Svensson 2013:104).

Materialet är centralt eftersom källhänvisningarna består av forskare väl insatta i FTLRP som fall. Flertalet av de undersökningar analysen utgår från härleds till oberoende institutioner och organisationer verksamma i Zimbabwe eller i Zimbabwes närområden - exempelvis *Ruzivo Trust*; ett oberoende forskningsinstitut i huvudstaden Harare, som växte fram ur The New Resettlement Areas Research Group (NRARG) år 2003. Prosper B. Matondi kan refereras till här. Han är forskare med doktorsavhandling i jordbruksutveckling, och materialet som har använts från honom har underbyggts med stöd från bland andra Nordiska Afrikainstitutet i Uppsala. Detta stöd torde minimera risken för partiska framställningar.

De båda jämförelsepunkterna (2002-2008 samt 2009-2015) är framanalyserade ur största möjliga mån av samtidighet. Eftersom källorna som använts själva gör statistiska komparationer mellan likartade uppställda jämförelsepunkter blir det i vissa fall problematiskt att bortse källhänvisningar från den senare jämförelsepunkten i behandlandet av den tidigare, men dessa har sedan komparerats och värderats för att undvika tendentiösa framställningar. En sådan framställning kan exemplifierat vara ett i efterhand rekonstruerat material, och samtidighetskravet blir därför och med detta extra påtagligt (Teorell, Svensson 2013:104).

Framförallt två faktorer talar emot materialet som tendentiöst eller rekonstruerat.

För det första är de rapporter som har använts i statistikinsamlingssyfte understödda av multilaterala och bilaterala utvecklingsorgan som exempelvis UNDP (United Nations Development Programme) och Sida (Swedish International Development Cooperation Agency). Detta gäller även statistik som hämtats från

statligt operativa institutioner i Zimbabwe, såsom Zimstat (Zimbabwe National Statistic Agency). Statistiken hämtad från Zimstat ger en förklaring till vad som nationellt utgör gränsen mellan urbant och ruralt område och denna har inte förändrats mellan den tioårsperiod av de två rapporter som har undersökts (Zimstat 2002:16/Zimstat 2012:25).

För det andra så innebär den alternativa utvecklingsstrategin att partiska framställningar försvåras givet mitt val av landreformatoriskt fall. Detta eftersom att ansatsen av ”bottom-up” kräver en analys av de längst ned i samhällshierarkin (Potter, Binns et al 2004:115); vilket är i enlighet med vad som uppges ha varit FTLRPs implementeringssyfte. Men i detta fås inte glömmas att FTLRP säkerligen ger olika resultat beroende på vilken teoretisk infallsvinkel som forskaren utgår från samt vilka analysenheter som fungerar föremål för analys här inom (Beckman 2007:20,21).

4 Analys

Analysen är strukturerad i olika avdelningsrubriker som behandlar dimensionerna var för sig. Dimensionerna har sedan uppdelats i respektive två tidsperioder av åren 2002-2008 samt 2009-2015. Resultat och slutsatser behandlas i nästkommande kapitel.

4.1 En fortsatt översyn av landäggande genom indirekta former

4.1.1 Fördelningen av land i Zimbabwe 2002-2008

I FTLRPs följdkommande år, år 2002, hade 127000 hushåll blivit tilldelade land för ett sysselsättningssyfte av både A1-modell och A2-modell (Moyo, Yeros 2004:187ff). År 2008, sex år efter omfördelningen, har denna siffra uppgetts till 162000 hushåll med en fördelning av 145700 hushåll enligt A1-modell samt 16300 hushåll enligt A2 (Matondi 2012:56, tabell 3.1). Dessa siffror tyder på att omfördelningen var som mest påtaglig under FTLRP för att sedan ha trappats ned till en markutdelning motsvarande 10 000 hushåll per år fram till 2008.

Enligt 2003-års statistik kvarstod 23 procent av den totala marken för omfördelningsåtgärder, och cirka tjugo procent av denna mark (fördelat i både A1- och A2-jordbruk) var tilltänkt den urbana befolkningen. Ytterligare tjugo procent räknas tilldelas före detta krigsveteraner, efter att redan ha tilldelats cirka tjugosex procent av ägandeskapen av landreformens direkta omfördelning. Häri inberäknades familjer till de krigsveteraner som vid FTLRP redan hade avlidit. Detta innebar att många änkor tilldelades ägandeskap, men också andra kvinnor som följdeslog i ockupation *jambanja* (Moyo, Yeros 2004:30ff).

FTLRP har i efterhand kritiserats för att vara fördelningskevt mellan kvinnor och män. Den uppmärksammade *Utete-rapporten* som utkom år 2003 med ett utredande syfte av FTLRPs effekter (till följd av den statligt tillsatta *Utete-kommittén*) visade att endast femton (15) procent av den omfördelade marken hade gått till kvinnor. Av dessa var procentandelen något högre för A1-modellen än för A2-modellen (18 procent respektive 12) (Hanlon et al 2013:162, tabell 10.1). Kommittén gav i samband med rapporten staten direktiv om att öka andelen kvinnoägda markrättigheter fram till år 2008 (Hanlon et al 2013:161).

Efter FTLRPs implementering igångsattes en statligt administrerad ansökningsprocess där befolkningen kunde söka äganderätt via regionalt utsedda land-kommittéer. Land-kommittéerna, som implementerades 1996 men som reformerades under FLTRP för att lagligt kunna bistå markockupationen (Moyo, Yeros 2007:108,109) avgjorde vilka som i ansökningsprocessen skulle komma att anslås mark. De centralt satta kriterierna för att jakas ägandeskapet skiljde sig åt beroende på A1- eller A2-modell och kriterierna för A1-modellen var vagt formulerade. De binära begreppen av *bonde (peasant)* och *lantbrukare (farmer)* syftar att skilja de två ägandeskapen åt, och illustrerar åtskillnaden dem emellan. För att tilldelas mark i ett lantbrukarsyfte av A2-modell krävdes förmåga till kapitalintensiva och agro-teknologiska investeringar. Sådana krav fanns inte för att ansöka om ägandeskap enligt A1-modell eftersom ett sådant i högre utsträckning var själv-tilldelat och tillhandahållet genom avtal mellan familjehushållet och staten (Motondi, Dekker 2011:6).

Avtalen möjliggjorde staten att återta marken vid fall av misskötsel utan kompensationsförpliktelse gentemot ägaren, oavsett om denne hade investerat i sin mark och därigenom ökat markens produktionsvärde. Med detta medföljde att de nästkommande åren försatte markägaren i en ovisshet inför sitt ägandeskap (Matondi, Dekker 2011:6).

4.1.2 Fördelningen av land i Zimbabwe 2009-2015

Statistik från Zimstat år 2012 visar att ägandeskap av A2-modell har ökat sedan 2004/2005 med 0.8 procent; en knapp märkbar förändring, men som ger utslag framförallt sett till en omvandling från A1- till A2-hushåll (Zimstat 2012:3). Småskaliga ägare har slagits ihop och bildat kollektivt drivna A2-jordbruk som ett sätt att garantera sitt ägandeskap (Matondi 2012:123ff). Många ägare som gavs mark i samband med FTLRP har övergivit marken till följd av den ekonomiska stagnation som landet försattes i fram till 2008 (Matondi 2012:113). Undersökningar från *Ruzivo* 2009 visar på att fler av A2-modell har övergivit den nya marken till förmån för sin gamla (där äganderätten är totalsäkrad), än vad nytillträdde markägare av A1-modell har gjort.

Majoriteten av den nya markägarna, uppemot 80 procent, hade övergivit sin gamla mark enligt denna undersökning och koncentrerat produktionen helt till sin nya mark (Matondi 2012:115, tabell 4.2).

I samband med 2003-års *Utete-rapportering* och den genuskeva fördelning som framkom där utav, gavs direktiv från kommittén till staten om att öka procentandelen av kvinnligt ägandeskap till utgörande 40 procent år 2008. De återstående 25 procenten skulle säkerställas genom de ansökningar som inkom efter FTLRPs institutionalisering. År 2010 hade detta resulterat i en högre andel

kvinnögt land, i vilket framförallt två provinser (Mashonaland East samt Matebeleland South) utmärker sig. I dessa uppgavs 25 procent av A1-ägandeskapen och 22 procent av A2-ägandeskapen utgöras av kvinnor, men ingenstans stod kvinnornas andel i jämvikt med de *Utete*-avsända direktiven (Hanlon et al 2013:161).

Andelen kvinnor som har fått tillgång till land genom ägandeskapet av sina män förefaller sig naturligt nog utgöra en större del än vad som framkom under *Utete-rapporten*. Kvinnor som nyttjar mark för jordbruksproduktion i egenskap av familj utgör vid 2013-års räkningar sex gånger större andel än de kvinnor som har direkt äganderätt. Likaså tyder statistiken på att hälften av alla kvinnliga ägandeskap av A2-modell nyttjas även av män, då i kvinnans namn (Hanlon et al 2013:164ff).

4.2 Lokala institutioner och statliga subventioner

4.2.1 Lokala jordbruksinvesteringar 2002-2008

Efter FTLRPs implementering har Zimbabwes regering gjort fortsatta strukturella anpassningar av jordbrukssektorn. Bland annat gjordes en lagändring för att stärka de regionalt placerade land-kommittéerna till att bistå A1-ägare med investeringar av sin mark, vilket gjordes i direkt följd av FTLRP (Moyo, Yeros 2007:106). Dessa har fört samarbete med Agritex och Grain Marketing Board (GMB), som är statliga institutioner placerade i olika distrikt för att ge nationell vägledning i produktionsutveckling (Matondi 2012:98). Ett annat är The District Development Fund (DDF), vilka har som huvudmål att förbättra den logistiska infrastrukturen bland Zimbabwes rurala befolkning alltsedan FTLRPs implementering. DDF drivs med finansiella medel donerade från statligt, privat och ideellt håll (ddf.gov.zw/). Hyperinflationen som inträffade i landet mellan åren 2006-2008 gjorde dock att fonden inte kunde verka optimalt, och många nytillträdna marker stagnerade i takt med denna period (Nyawo 2014:43).

Men stagnationen har i efterhand visat sig gälla framförallt lantbruk av A2-modell. År 2005 stod A2-jordbruk för exempelvis endast sex procent av den totala produktionen av majs – en intern basvara såväl som efterfrågad exportvara - medan A1-jordbruken utgjorde tjugosex procent (den resterande delen utgjordes av kommittärt baserade jordbruk samt jordbruk av den ”gamla” bosättningsmarken) (Matondi 2012:136ff). Förklaringen till varför produktionen uteblev i den kommersialiserade delen av Zimbabwes jordbruk och inte i den småskaliga, återfinns i skillnaderna av de produktionsincitament som krävs för att initiera

produktion. Med sitt kommersiella syfte är A2-modellen kapitalintensiv och kräver en maskinell input av traktorer och annan agro-teknologisk utrustning (Hanlon et al 2013:145,146). Den inofficiella ("svarta") marknaden som standardiserades i takt med landets hyperinflation gjorde sådan input svårtillgänglig. År 2004, när inflationen redan gjort sig påtaglig, innebar sådana inputinvesteringar att kostnaden i dåvarande zim-dollar, efter att ha konverterat valutan i US-dollar, blev oproportionerligt stor i förhållande till förväntad output och därför inte lönsam ett kommersiellt syfte (Hanlon et al 2013:137).

För den A1-brukande bonden kunde dock mellanskillnaden av output och input hållas i schack. Förutom en produktivitetsskrävande input, framförallt i form av mänsklig arbetskraft (Nyawo 2014:46), ges förklaringar till A1-bonden som mer bosatt sin mark än A2-lantbrukaren. Den typiska A2-lantbrukaren hade fortfarande sitt säte i landets urbana områden, och såg lantbruket som en "helg-göra" (Matondi 2012:120). I takt med att landets intäkter centraliserades under den stegade hyperinflationen, hämtades investeringar omfattande denna jordbruksmodell framförallt från städerna. År 2006 innebar detta att uppskattningsvis 45 procent av A2-ägarna försåg sina agrara investeringar med medel hämtade från andra håll än från jordbruksproduktionen (Hanlon et al 2013:89). Hyperinflationen (som i november 2008 uppmättes till en årligen 89.7 sexjoner procent) gjorde att jordbrukarna inte tillhandahöll det kontraktutlovade priset för sin produktion från de lokala institutionerna, såsom GMB och Agritex. Med en statsbudget i bankrutt och en centralbank under konkurs, så fanns till syvende inga kapitalintäkter för att investera (Chigumira 2010:6,7). Betalningen för den produktion som bönderna hade levererat tenderade att utbetalas sent. När de väl hade utbetalats så hade redan investeringspriset stigit i förhållande till såld produktion, och bönderna slogs därför ut (Matondi 2012:151).

I skymundan av den makroekonomiska krisen framstod framförallt de vagt formulerade äganderätterna som ett hinder för att A1-ägaren skulle finna produktion utom det egna hushållet som lönsamt. Många nytillträdde markägare har istället förklarats "vänta ut" staten för agrara investeringar, som trots försök har uteblivit (Matondi 2012:135). Agrara investeringar var i flesta fall av de nya ägandeskapen en förutsättning för produktion. Eftersom kriterierna för ägandeskapet av A1-modell var vaga innebar detta att många stod handfallna i praktiken. Framförallt småskalig produktionsutbildning har konstaterats utgöra ett omfattande behov (Scoones, Marongwe et al 2010:128), och många har i efterhand upplevt utbildningsinvesteringar som svårtillgängliga. Agritex gick efter FTLRP ut med lokala föreskrifter för hur produktionen ökas (exempelvis hur mycket gödning en viss gröda behöver) (Hanlon et al 2013:113), men en gödning som fördelades genom ransonering innebar en kontraproduktivitet bland de lokala institutioner som då hade implementerats. Dessa sa någonstans emot sig själva.

Som ett resultat av 2008-års val och den (tillfälliga) koalitionsregering som valet gav upphov till, undertecknade regeringen *Global Political Agreement* (GPA); ett avtal som innebar att skyldigheter och rättigheter för de nya bosättarna förtydligades. Utifrån avtalet fastslog regeringen att FTLRP är och förblir

irreversibelt, och att land därigenom inte kan beslagtogs offensivt. Nationella direktiv som utgavs efter GPA-avtalet, förtydligande att äganderätter kunde återtas endast på grund av enskilda ineffektivitetsskäl, och att marken därigenom var säkrad den nytillträdde markägaren för produktion (Matondi 2012:124/ Hanlon et al 2013:13;214).

Parallellt med GPA lagfördes *Indigenisation and Economic Empowerment Act* (konstitutionellt inskriven 2007), med intentionen att fortskrida den indigenisering av ekonomin som staten menade att FTLRP hade initierat (sokwanele.com 2008:3). I akten fastslags att med beteckningen "ursprungsbefolkning" syftades "samtliga personer av dem som före 18 april 1980 har diskriminerats till följd av sin rastillhörighet, samt alla besläktade till dessa" [min övers.] (sokwanele.com 2008:4).

4.2.2 Lokala jordbruksinvesteringar 2009-2015

I samband med GPA år 2008 och den tillfälliga koalitionsregering som bildades mellan Zanu-PF och oppositionen Movement For Democratic Change (MDC) (zesn.org/), har Zimbabwes makroekonomi kommit in i en fas av återhämtning. Det har från de senaste åren gått att urskilja ett förändrat produktionsmönster, och statistiken talar för att landets totala jordbruksproduktion stegvis ökar. Övergången till US-dollar och ökade agro-teknologiska investeringsmöjligheter för A2-lantbruken förklarar delvis detta; men här inom finns det fortfarande stora produktionskillnader mellan de olika A2-modellerna.

En ytterligare förklaring pekar istället på uppkomsten av nya sociala nätverk som har etablerats mellan de olika markägarmodellerna – och mellan de olika samhällsklasserna som dessa utgör (Matondi 2012:239). Sådana etablerande har fått produktionen att stabiliseras, och allt fler gemensamma investeringar har gjorts, exempelvis har output från den egna produktionen samlats in för kollektivt bedrivna landextensioner. Liknande egendrivna incitament har inte varit empiriskt förekommande under de första år som följde FTLRP.

GPA har i detta avseende möjliggjort stora sociopolitiska förändringar, och undersökningar bland annat från Mazowe-distriktet visar på att A1-markägare för första gången efter GPAs offentliggörande, ersatte partipolitiska symboler med dekaler av en främjande jordbruksutveckling. Allt fler markägare beskriver en upplevelse om att deras äganderätter har stärkts, och att grannsämjan därigenom har börjat tryggas (Matondi 2012:158ff).

Den senaste utkomna forskningen talar för ett bestående av lokala institutioner till följd av de produktionsincitament som under senare år har uppdagats. The District Development Fund (DDF) uppmärksammas främst här inom, och undersökningar från 2013 visar att de växer sig allt större och skapar sig ett allt starkare sociopolitiskt fäste bland den rurala befolkningen (Nyawo 2014:43).

Implementeringen av IEEA år 2007 tros även den ha bidragit till en ökad förekomst av ökat decentraliserat inflytande. De senaste åren har ”ursprungsbefolkningsriktade” organisationer [jämf. ”indigenous bodies”] uppblomstrat och växt i antal – *The Indigenous Business Development Centre* (IBDC) och *Indigenous Business Women Organization* (BWO), framhålls båda som framgångsrika exempel av dessa, som har möjliggjort en större befolkningsdeltagande av lokala beslutsfattandeprocesser (Makuvaza 2014:46).

Avtalen som GPA utgick från har förklarats förmedlat ett statligt klartecken om att ”det utifrån en nationell sämja nu är tillfälle att initiera produktion” (Hanlon et al 2013:214). Ett sådant klartecken kan delvis tolkas som om att statens subjektiva syn på sin del i landreformen har uppluckrats, och att statsmakten har kommit underfund med hur produktion givet FTLRPs implementering ska mätas (Matondi 2012:252). Men samtidigt går det inte att bortse den genomsyrade patronage relation som återfinns mellan regering och befolkning. Den är inte med enkelhet ensidig. Alltsedan FTLRPs implementering har det funnits en kollektiv föreställning om att regeringen behöver sina nya markägare mer än vad de behöver sin regering. Sådana föreställningar har förstärkts och beprövats i takt med det internationella bojkott som regeringen försattes i under landets politioekonomiska kris (Matondi 2012:102ff), vilket tros ha understött oppositionen som därmed kunde växa i sitt omfång (Makuvaza 2014:49).

I produktionsavseenden har det statliga klartecknet dock fört med sig positiva effekter för den småskaliga jordbrukaren. I en mätning av Mashonalandregionen från årsskiftet 2010/2011 var flertalet av de småskaliga producenternas årliga nettoinkomst över 20 000 US-dollar (Hanlon et al 2013:124, figur 8.1), vilket är 30 procent mer än jordbruksnettoinkomsten bland 1990-talets typiska jordbrukare (Hanlon et al 2013:217).

Det krävs fortfarande mycket för att komma upp i en årlig jordbruksnettoinkomst i jämförelse med vad som historiskt sätt har varit. Zimbabwes jordbruksproduktion hade sin ”peak” under 1980-talet (Hanlon et al 2013:216ff). Först i början av 2010-talet har den totala jordbruksproduktionen succesivt stabiliserats (Hanlon et al 2013:216ff), vilket det A1-ägda jordbruket framförallt har visat. Men även det kommersiella jordbruket är under ett förbättringsmönster. Landets makroekonomiska jordbruksproduktion visar år 2012 på en produktionstillväxt med en årlig ökning utgörande 4.6 procent. Tobaksproduktionen stod för den största ökningen med en nästintill hundra procentig ökning i jämförelse med år 2011 (Nyawo 2014:45).

4.3 Självförsörjning och produktionsdelaktighet

4.3.1 Egenkontroll bland markägare 2002-2008

I årsskiftet 2003/2004 öppnade regeringen den statligt reglerade jordbruksmarknaden för konkurrens genom lagstiftning. Det innebar att GMB och Agritex (statligt reglerade), sedan 2004 har funnits parallellt med en privat marknad som erbjuder jordbruksproducenterna ett kontraktuppköp av produktion för nationellt reglerade priser (AMA:2015). Avsikten med den konstitutionella förändringen förklaras ha varit att stärka landets matsuveränitet genom inhemska marknader som garanterar att landets råvaruindustrier stannar inom landets gränser (AMA 2015:1). Till en början gick den kontraktledda produktionen mellan den nya markägaren och det privata företaget trögt. Majoriteten av A1-bönderna misstrodde sådana kontrakt eftersom att landet var under politioekonomisk kris. De visste inte vad ett gällande kontrakt skulle komma att betyda om den politioekonomiska krisen skulle leda till ett regeringsbyte, inte heller kändes privata uppköpskontrakt säkert givet de vaga äganderätterna. Flertalet av markägarna ville därför kontrakteras av den statliga marknaden trots att betalning från både Agritex och GMB vid denna tid uteblev (Matondi 2012:158).

De folkliga reaktionerna bottnade till största del i en ovisshet inför sina äganderätter som permanenta eller tillfälliga (Matondi, Dekker 2011:6ff). År 2006 stod majoriteten; 78 procent, fortfarande utan en juridisk äganderätt, och endast ett fåtal hade vid denna tidpunkt dokument som styrkte ägandeskapet. Bland dessa uppgav cirka fjorton procent att den utdelade marken kändes osäker för produktion (Moyo 2011:509).

Med de osäkra äganderätterna tilltogs därför strategier bland markägarna, och ett fenomen som har betecknats ”split households” uppstod. Det innebar att flertalet av de nytillträdde säkrade sin gamla mark genom familjeockupering och fortsatt produktion medan en familjemedlem (oftast mannen) säkrade den nya för produktion. Det var uttalat bland de nya markägarna att den gamla marken inte kunde överges helt förrän det fanns konkreta, juridiska förtydliganden om att den nya marken permanent hade titulerats deras namn. Till en början innebar ”split households” att jordbruksinvesteringar på den tilldelade marken hamnade i skymundan vilket innebar en negativ följd för produktionen (Matondi 2012:115). Detta resulterade i sin tur till en tveksamhet inför statens intentioner (Matondi 2012:102) och skenbar produktivitet blev ett fenomen kopplat till Zimbabwes ”nya” jordbruksproduktion. Det innebar att befolkningen undergick politiska kalkyleringar om hur vräkning undviks, exempelvis genom att få marginaliserade släktingar att bevaka marken i utbyte mot husrum, eller att finnas tillgängliga endast när land-kommittéerna var att vänta (Matondi 2012:118ff). I praktiken innebar detta

att lokal patronism möjliggjordes, eftersom att lokala land-kommittéer villkorade ägandeskapen med att A1-bönderna sympatiserade med Zanu-PF och inte med oppositionen. Äganderätterna blev i många fall till ett partipolitiskt medel för de lokala distrikten att säkra regeringen inför kommande val, samtidigt som den sociopolitiska identifieringen mellan staten och befolkningen kom att centreras runt FTLRP som ett avgörande bevis för att staten hade levererat till sitt folk (Matondi 2012:123ff).

Det sociopolitiska klimatet frodade en allmän misstänksamhet bland de nya markägarna, som inte hade en gemensam social kontext att bygga från i relationerna med sin nya markgranne. Bland annat visar en *Ruzivo*-undersökning från 2007 att 82 procent av sammanlagt 237 tillfrågade markägare misstänkliggjorde sin nya granne för stöld. Endast 43 procent ansåg att det fanns "goda sociala relationer" inom den nyuppkomna bygden (Matondi 2012:225, tabell 8.1).

Under denna period hade befolkningens mobilitetsmönster genomgått knappt märkbara förändringar jämfört med innan implementeringen av FTLRP, framförallt sett till de med A2-ägarskap. En stor andel av dessa fortsatte att ha sitt urbana fäste som inkomstbas och de skolförbara fortsatte i samma utbildningssäte som innan reformen (Matondi 2012:86ff). I exempelvis Masvingo-distriktet hade detta hämmande effekter för nya markägares sammanhållning. En undersökning från 2008 visar att endast 26 procent av A2-lantbrukarna hade sitt lantbruk som permanent boende (i jämförelse med A1-ägaren där 75 procent var permanent bosatta på sin mark) vilket gav utslag på bygdens totala jordbruksutveckling. Det var många av dessa som uteblev från bygdens gemensamma möten, vilket innebar att mycket investeringskunskap gick förlorad (Matondi 2012:229).

Att det fanns en uppriktig vilja bland markägarna att utifrån rätta förutsättningar överge sitt gamla säte stod emellertid klart - 72 procent av den omfördelade marken hade år 2002 satts under direkt produktion (Nyawo 2014:40). Statistik insamlad från *Ruzivo* (2007), talar för att de nya markägarna såg klara fördelar med den tilldelade marken, framförallt gällande dess produktionspotential. Tretton procent uppgav då att den minskade densiteten var orsaken till varför de föredrog sin nya mark. 25 procent såg ökad produktion som avgörande, och 30 procent ansåg att den nya marken innebar en lugnare miljö för familjens framtid (Matondi 2012:226, tabell 8.2). Undersökningar från 2008 visar på att majoriteten ansåg att FTLRP har medfört territoriell autonomi och återinfört befolkningen sina egna identiteter. Till detta tillkom förbättrade sanitetsmöjligheter, exempelvis närheten till vatten (Moyo 2011:501).

Framförallt kvinnor ansåg sig ha stärkt sina möjligheter som inkomstagare. År 2008 hade sammantaget 18 procent av det omfördelade landet omfördelats till kvinnor från majoritetsbefolkningen, vilket går att jämföra med endast fem procent av de inhemska kvinnor som räknas ha haft direkta landtillgångar av den fördrivna marken innan reformens institutionalisering. Undersökningar visar i detta en ännu mer skevhet av den genusfördelade marken under Zimbabwes kolonialtid, vari ett kvinnligt landägarande bland de vita bosättarna har uppskattats utgöra uppemot fyra procent (Moyo 2011:503).

4.3.2 Egenkontroll bland markägare 2009-2015

Undersökningar från 2012 visar på att marken som omfördelades under FTLRP har produktionssäkrats genom att en större del av de nya markägarna har permanenterat sin mark (Hanlon et al 2013:114). Framförallt förklaras produktionssäkrandet i termer av lokala åtgärder från de nationella direktiv som förelåg GPA 2008. Landkommittéerna har sedan dess haft i uppgift att förse staten med information om vilken mark som fortfarande inte är under produktion (Moyo 2011:509). Direktiven har medfört att fler hushåll, framförallt de utgörande A1-modell, har sammanslagits i kollektiva försök om att garantera den oproduktiva landägaren sitt fortsatta ägandeskap. Det har resulterat i framförallt två positiva utfall.

Dels har uppemot 40 procent av den mark som i FTLRPs efternalkande stod outnyttjad förlagts under gemensam produktion (Nyawo 2014:41), och många markäganden som till en början var tänkta som småskaliga, har blivit till mer eller mindre kommersiella jordbruk i enlighet med de kriterier som omfattar A2-modellen. Den enskilda jordbrukaren har såtillvida garanterat sitt uppehälle genom gemensam output, samtidigt som en sammanslagning av produktionen har ökat markägarnas möjligheter till gemensamma investeringar (Moyo 2011:510). Detta har i sin tur gett utslag på diversifieringen av grödor. Samtidigt som exportproduktionen har varit under ständig nedgång alltjämt den makroekonomiska stagnationen, så visar statistik från årsskiftet 2010/2011 på att produktionen av inhemska grödor har ökat avsevärt. Bönor hade vid denna mätning medfört ett totalt produktionsöverskott på 224 procent mer än vad det hade utgjort vid räkningarna för årsskiftet 2002/2003, och lika tillhanda så hade den totala produktionen för "groundnuts" [ej att förväxla med jordnötter, min anmärkn] medfört en 168 procentig ökning under samma jämförda period (Moyo 2011:519, tabell 9). Dessa båda typexempel av grödor hade innan FTLRP utgjort ovidkommande delar av landets totala jordbruksproduktion men omvänt utgör de i nutida undersökningar en naturlig del av den lokala produktionen (Moyo 2011:518). I landets halvtorra och semi-arida områden, exempelvis vid gränsen till Sydafrika, har uppkomsten av en sådan produktion inneburit ett gränsöverskridande entreprenörskap för många kvinnliga markägare, som säljer produktionen i sydafrikansk valuta i grannlandet. På hemmamark konverteras valutan till US-dollar vilket har inneburit en vinstmarginal för markägaren (Nyawo 2014:41).

Men siffror på ökad diversifiering går även att finna i de delar av Zimbabwe som ligger långt ifrån närmsta gräns. Mazowe-distriktet är ett centralt lokaliserat exempel som framlade en ökad mångfald av distriktets producerade grödor, där mångfalden hade stigit med uppemot 163 procent jämfört med de grödor som återfanns i produktionen vid 2002-års landreformatoriska implementering. Framförallt en ny produktion av sädesslag uppmättes, som å andra sidan hade skett på bekostnad av den totala majsproduktionen, vilken stod för en 31 procentig nedgång (Nyawo 2014:44).

Dels har de decentraliserade jordbrukslänkarna mellan de olika typerna av jordbruksskalor stärkts genom en gemensam satsning på kontraktproduktion av privata uppköpare. Produktionen bestäms på förhand och köps sedan upp av

nationellt marknadsreglerande företag som bistår markägaren med ny input. Produktionsuppköpet har varit subventionerat av staten alltsedan 2003/2004 men det är först sedan slutet av 2000-talet som det går att urskilja en ökning i kontraktanslutandet av markägarna. Exempelvis visar siffror från 2011 på att företaget *Cottco* köper upp uppemot 98 procent av all sin bomull från mark som har omfördelats under FTLRP, och att företaget *Northern Tobacco* bistår sina jordbruksproducenter med all input och management för produktion. Sådana avtal har varit produktionsfrämjande, samtidigt som det har stärkt markägarens förmåga till familjeinvesteringar eftersom att input garanteras från annat håll än från det egna hushållet (Hanlon et al 2013:115ff).

5 Resultat

Det empiriska materialet har konsekvent genomsträvt av en makroekonomisk kris. Denna har i mångt försvagat de incitament som underblåser jordbruksproduktion, framförallt sett till den investeringsstagnation som drabbade de landtilldelade jordbrukarna i åren efter FTLRPs institutionalisering. 2006-2008 års hyperinflation har förstärkt markägarens utsatthet och har gjort jordbruksinvesteringar från vardera mikro/makro-håll till en nästintill omöjlighet. Bland annat urskiljs en inofficiellt växande marknad som har haft som temporär följd att den marktilldelade A2-ägaren har slagits ut från den lokala jordbruksmarknaden. När väl utbetalning skett för såld produktion så hade priset för ny investering redan stigit och investeringsförmågan hamnade därmed i kläm. Detta kom att eftersätta all form av produktion (se till rubrik 4.2.1).

Det går dock att urskilja en tydlig skiljelinje av förändring som följde 2008-års GPA-avtal och uppluckringsperioden av den makroekonomiska krisen som skedde parallellt. Det har medfört positiva effekter framförallt för landets totala jordbruksutveckling och framförallt för de ägare av A2-modell, som har vågat bosätta sin mark till större utsträckning (se till rubrik 4.2.2). Huruvida A1-ägaren påverkades till samma utsträckning är om än mer tvetydigt. Statistiken har visat att A1-produktionen löpte relativt *ostört* denna period.

Det finns blygsamma tecken på en växande småskalighet parallellt med makrokrisen, framförallt sett till statistiken om en oberoende produktion. Att A1-produktionen utgjorde tjugosex procent av landets totala majs-produktion år 2005 relationellt A2-jordbrukets sex procent, är ett typexempel på en oberoende produktion. Sätter man emellertid ett likhetstecken mellan småskalighet och småskaliga agro-teknologiska investeringar, så tyder de reformatoriska effekterna på Zimbabwes jordbruksutveckling både på en decentralisering och en diversifiering – och därför ett socioekonomisk förstärkande som har ökat självförsörjning genom matsuveränitet och innovationsincitament. Empirin visar att detta är något som i grunden har funnits med båda markägartyperna hela tiden men där makrokrisen har undanröjt A2-ägaren att permanentera sin mark. Detta har i sin tur undergrävt ett socialt försprång för den småskaliga jordbrukaren eftersom att denne till större utsträckning bosatte sin mark redan i den följdkommande perioden av FTLRPs institutionalisering (se till rubrik 4.2.1).

Förklaringarna kopplas till relationen mellan statsmakten och A1-ägaren. Det har urskilts en samstämmighet mellan statsmakten och A1-ägaren över landockupationen som en politisk sakfråga – att FTLRP institutionaliserades som ett resultat av folklig ockupation och inte tvärtom – som i sin tur har inneburit att ett bosättande av A1-marken företogs separerat och före bosättandet av A2-marken. I detta har det framkommit en tydlig partipolitisk identifiering mellan

regeringsmakten och befolkningen som beskrivs genom att markägaren väntade ut staten, som klartecknade för produktion i samband med 2008-års GPA-avtal (se till rubrik 4.2.2). Först efter detta klartecken har det urskilts en subjektivt upplevd känsla av ett *de facto* markägande.

Att folket väntar ut staten på ett sådant sätt kan tyda på en självpåtagen beroendeställning gentemot staten som ger vidare förklaringar till varför FTLRP har varit avgörande Zanu-PFs fortsatta regeringsposition. Institutionaliserandet av FTLRP har haft en instrumentell funktion för att underblåsa denna patronaga relations statiskhet genom retoriska termer av oberoende och nationell suveränitet. Genom en subjektiv frigörelse från externa drivkrafter - som landomfördelningen av FTLRP kan tolkas ha implementerat - har staten förmått säkra sin egen maktposition. Detta blir extra tydligt med de lokalt implementerade landkommittéerna, som har haft som funktion att förse markägarna med tillräcklig mark, men som också kan tolkas ha projicerat den sociokulturella tillhörigheten hos markägarna genom att likställa omfördelningen av land med partipolitisk identifiering (se till rubrik 4.3.1). När äganderätterna sedan förtydligades i samband med GPA, så beskrivs också ett identifikationsskift från att vara pro-markockupant till att bli småskalig jordbrukare (se till rubrik 4.2.2).

Men den patronaga relationen måste förstås som tvärsidig och det framgår att staten är i ömsesidig beroendeställning av stödet från sitt folk. De politiska kalkyleringar som markägarna företog innan GPA, exempelvis fenomenet av "split households", tyder på att markägarna till syvende såg FTLRP som en nödvändig uppgörelse med deras koloniala arv, och därför också något att åtgärda med eller utan statsstöd. Den legitimitetskris som Zanu-PF försattes under i samband med ockupation *Jambanja* talar för en sådan uppfattning (se till FTLRPs institutionella syfte, rubrik 1.2.1).

Landreformen som uttalat irreversibel har medfört att Zimbabwes jordbruksutveckling har decentraliserats ytterligare och att en småskaligt främjande produktion därigenom har vuxit. Statistiken talar för att en mono-crop kultur av grödor har fått ge vika för en diversifiering. Det innebär ett "bottom-up" antagande som inte bara genomsyras av en kollektiv produktivitetsvilja på individnivå men också av en statlig intention att öka produktionsdeltagandet bland majoritetsbefolkningen – och såtillvida stödja en produktionsledande jordbruksutveckling underifrån. Öppnandet av jordbruksmarknaden i årsskiftet 2003/2004 kan förstås som en andra stöt i följd, som sedan har följts av andra. Bland annat ökningen av lokalt stödda landextensioner från A1- till A2-jordbruk, som District Development Fund (DDF) har bistått i, påvisar förekomsten av ett decentraliserat beslutsfattande, där DDF har ökat sitt sociopolitiska fäste ju längre ruralt avlägset distriktet är beläget (se till rubrik 4.2.2).

Vaga äganderätter för A1-ägare talar vidare för en medveten distributionsstrategi från statens sida, som under FTLRP kunde omfördela mark utifrån sociala rättvisideal. Det har framkommit att det statliga anslaget av mark har varit betydligt mer lättgjort för de som ansökt om A1-mark (145700 A1-hushåll stod år 2008 i kontrast till 16300 A2-lantbruk, Matondi 2012:56). Därför kan man tolka den ojämna fördelningen jordbruksmodellerna emellan som att ha varit

samstämmig FTLRPs syfte om att öka majoritetsbefolkningens produktionsdelaktighet.

Efter en direkt stöt riktad till de mest marginaliserade – småskaliga jordbrukare, menar ”bottom-up”ansatsen att en fortsatt produktionsstimulans ska underblåsas av nätverk de olika jordbruksskalorna emellan. Då det är först under senare år som en gransämja bland de olika markägarna har kunnat urskiljas, framstår sådan samvariation fortfarande oklar och den makroekonomiska krisen har gjort att denna empiri är tvetydig.

Förekomsten av indigenisering står för nutiden också oklart, fast än att diverse organisationer har uppblomstrat efter att väl staten hade gjort indigenisering ett konstitutionellt fall i 2007-års *Indigenisation and Economic Empowerment Act* (IEEA) (se till rubrik 4.2.2). Det preciseras inte vad som här inom är meningen med indigenisering som sociokulturell företeelse, eller vad empowerment på individnivå innebär. Det är ingen självklarhet enligt den alternativa utvecklingsstrategin att empowerment ska tillåtas likställas med förekomsten av exempelvis ökade kvinnliga äganderätter, även fast behovet har framgått också genom lokala direktiv (exempelvis i *Utete*-rapporten från 2003). Detta eftersom att mätandet av ”kvinnostärkning” måste göras utifrån en lokal kontext och inte genom externt påskrivna begreppsdefinitioner.

I FTLRPs fall så torde det snarare vara landomfördelningen till den fördrivna befolkningen som ur sin helhet och i första hand har likställts med en subjektiv frigörelse, och inte exempelvis en rättvis landfördelning ur ett genusperspektiv. Sett till Zimbabwes historia och den segregationspolitik som präglar denna, förefaller sig ett sådant antagande tämligen rimligt. Därför kan man anta att höjden av markägarnas delaktighet lika bra kan ha tett sig uttryckt genom ersättandet av de partipolitiska manifesten med dekaler som främjar jordbruksutveckling och företagsamhet; och genom de egenföretagna produktionsincitament som småskaliga jordbruksägare alltså de förtydligade äganderätterna har visat sig i stånd till att implementera. Det talar för en för nutiden trygghet, som har tagit tid att etablera men som har underblåsts av de postreformatoriska effekterna på Zimbabwes jordbruksutveckling.

5.1 Slutsats

De postreformatoriska effekterna på Zimbabwes jordbruksutveckling har tolkats genom decentralisering och ”bottom-up” ansats, vari det har framkommit förekomma en småskalig jordbruksproduktion som har växt sig starkare parallellt med Zimbabwes makroekonomiska kris. Vad som kan fastställa detta är skillnaden på jordbruksutvecklingen mellan de som har initierat produktion på A1-mark och de som har initierat produktion på A2-mark. Den småskaliga A1-ägaren har förmått

producera som ett resultat av sin småskalighet, vilket i sin tur har underbyggt decentraliserade jordbrukseffekter och en lokalt diversifierad marknad. En sådan marknad måste utifrån den använda teorin tolkas synonymt med ett minskat externt beroende, vilket är i samstämma med de makroförklaringar som ges över FTLRPs institutionella omfördelningssyfte. Ett externt oberoende talar vidare för en internaliserad produktionsdelaktighet och FTLRP som reform har därför påvisats framgångsrik vad det gäller jämna fördelningseffekter på individnivå. Huruvida statens intention med en balanserad jordbruksutveckling har uppnåtts, givet den bimodala designen av A1-hushåll och A2-jordbruk, har inte gått att urskilja under den relativa samtid som undersökningen har bedrivits under. Den makroekonomiska krisen har förmodligen underminerat sådana analyser och det hade såtillvida varit intressant att fortsätta undersöka hur samvariationen mellan dessa två ägandeskap tar sig uttryckt.

Vad som nu femton år efter FTLRPs institutionalisering däremot har kunnat framanalyseras är den teoretiska hållbarhet som återfinns i FTLRP som institution. Institutionaliseringsen av landockupationen har inneburit ett undergrävande av en "bottom-up" ansats som staten har fundamenterat och som genom omfördelningen har inneburit en decentralisering av landets jordbruksproduktion.

Det har i den empiriska analysen visat sig ta tid för befolkningen att anamma företeelsen av äganderätt som sådan. De fortsatta statliga interventioner som har gjorts till följd av FTLRP har dock förtydligat FTLRP som irreversibel och det är först därefter som en återhämtning av Zimbabwes totala jordbruksproduktion har kunnat urskiljas. Det finns en underförstådd samstämmighet mellan makro- och mikronivå i detta, där förklaringen till varför FTLRPs institutionaliserades – att "stänga dörren" för nationens externa drivkrafter, har inträffat genom de initiativ till småskalig jordbruksutveckling som befolkningen företagit sig. Om budskapet kan rättfärdigas rent normativt råder det olika meningar om, men dessa ståndpunkter faller hur som helst utanför denna undersökning. Den snabba lösning som reformen innebar kan utifrån den alternativa utvecklingsstrategin betraktas ha varit en hållbar stöt för att tillförsäkra Zimbabwes befolkning suveränitet och produktionsdelaktighet. Likaså en bärkraftig stöt, eftersom att befolkningen tycks ha tillförsäkrat sig självförsörjning genom sitt småskaliga entreprenörskap. I den mån kan FTLRP klassificeras ha utgjort ett framgångsrikt fall av landreform.

6 Källförteckning

- AMA - Agricultural Marketing Authority 2015. <http://www.ama.co.zw/>
- AMA – Agricultural Marketing Authority 2015:1. *Stakeholders*. http://www.ama.co.zw/?page_id=2950
- Beckman Ludvig 2007. *Grundbok i idéanalys, det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santerus förlag.
- Bergström Göran, Boréus Kristina 2000. *Textens mening och makt, metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Brohman John 1997. *Popular Development. Rethinking the theory and practice of development*. Oxford: Blackwell Publishers Inc, 2:1
- Chigumira Easter 2010. *Livelihoods after Land Reform in Zimbabwe*. Working paper 14. *My Land, My Resource: Assessment of the Impact of the Fast Track Land Reform Programme on the Natural Environment, Kadoma District, Zimbabwe*
- District Development Fund (DDF) via www.zim.gov.zw. <http://www.ddf.gov.zw/>
- Gomm Roger, Hammersley Martyn, Foster Peter (ed) 2007. *Case Study Method*. London: SAGE Publications Ltd, 5:1
- Hanlon Joseph, Manjengwa Jeanette, Smart Teresa 2013. *Zimbabwe takes back its Land*. London: Kumarian Press Ltd, 1:1
- Huizer Gerrit 1973. *The Ujamaa village Program in Tanzania: new forms of rural development* ur: *Studies in Comparative International Development*. p. 183-207 Springer
- Kapoor Kapil, Mugwara Doris, Chidavaenzi Isaac 1997. *Empowering Small Enterprises in Zimbabwe*. World Bank Discussion Paper no 379. Washington DC: The World Bank
- Makuvaza Ngoni 2013. *Indigenization and Sustainable Development for Zimbabwe* ur Shizha Edward, Abdi A. Ali (ed) *Indigenous Discourses on Knowledge and Development in Africa*. Routledge African Studies
- Matondi B. Prosper, Dekker Marleen 2011. *Land Rights and Security Tenure in Zimbabwe's Post Fast-Track Land Reform Programme. A Synthesis Report for LandAc*. Harare: Ruzivo Trust/Leiden: African Studies Centre
- Matondi B. Prosper 2012. *Zimbabwe's Fast Track Land Reform*. Zed Books: Radical International Publishing
- Moyo Sam, Yeros Paris 2004. *Land Ockupations and Land Reform in Zimbabwe: Towards the National Democratic Revolution* ur: *Reclaiming the land: the resurgence of rural movements in Africa, Asia and Latin America*, Zed Books
- Moyo Sam, Yeros Paris 2007. *The Radicalised State; Zimbabwe's interrupted Revolution*. Review of African Political Economy no. 111:103-121. ROAPE publications limited 2007.

- Moyo Sam 2011. *Three Decades of Agrarian Reform in Zimbabwe*. The Journal of Peasant Studies 38:3, 493,530
- Ngomane Tsakani 2004. *The Evolution of Extension Processes and Practices in relation to small-holder farming in Southern Africa*. Department of Agriculture, 69 Biccard St. Pietersburg, 0700, South Africa.
- Norman A. S, Massoi L. 2010. *Decentralisation by Devolution – reflections on community involvement in planning process in Tanzania*. Educational Research and Reviews Vol. 5 (6), pp. 314-322, June 2010
- Nyawo Z. Vongai 2014. *Zimbabwe Post-Fast track Land Reform Programme: the different experience coming through*. Zimbabwe: International Journal of African Renaissance Studies
- Parnwell Michael J.G 2008. *Agropolitan and Bottom-up development*. ur: *The Companion to Development Studies*. Rutledge
- Potter B. Robert, Binns Tony, Elliott A. Jennifer, Smith David 2004. *Geographies of Development*. Pearson Prentice Hall 2:1
- Scoones Ian, Marongwe Nelson, Mawedzenge Blasio (ed) 2010: *Zimbabwe's Land Reform: Myths and Realities*. UK: Oxford: James Currey press
- Sokwanele.com: *Indiginisation and Economic Empowerment Act 2007*. Act 14/2007
http://www.sokwanele.com/files/Documents/PDFs/indig_econ_emp_act_080307.pdf
- Teorell Jan, Svensson Torsten 2013. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber AB
- Viacampesina.org/ *Sustainable Peasant's Agriculture*.
<http://viacampesina.org/en/index.php/main-issues-mainmenu-27/sustainable-peasants-agriculture-mainmenu-42>
- ZDERA 2001. *Zimbabwe Democracy and Economic Recovery Act of 2001*. Public Law107-99-dec-21-2001.
www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW107publ99/pdf/PLAW-107publ99.pdf
- Zimbabwe Election Support Network (zesn.org) *Promoting Democratic Elections in Zimbabwe*. <http://www.zesn.org.zw/index.php/election-reports>
- Zimbabwe Legal Information Institute 2013. *Lancaster House Agreement, 21 December 1979: SOUTHERN RHODESIA CONSTITUTIONAL CONFERENCE HELD AT LANCASTER HOUSE, LONDON SEPTEMBER-DECEMBER 1979 REPORT*.
http://www.zimlil.org/files/Zimbabwe_1_Lancaster_House_Agreement_0.pdf
- Zimstat. Zimbabwe National Statistic Agency 2002. *Census National Report*
<http://www.zimstat.co.zw/dmdocuments/Census/Census.pdf>
- Zimstat. Zimbabwe National Statistic Agency 2012. *Census National Report*
http://www.zimstat.co.zw/dmdocuments/Census/CensusResults2012/National_Report.pdf